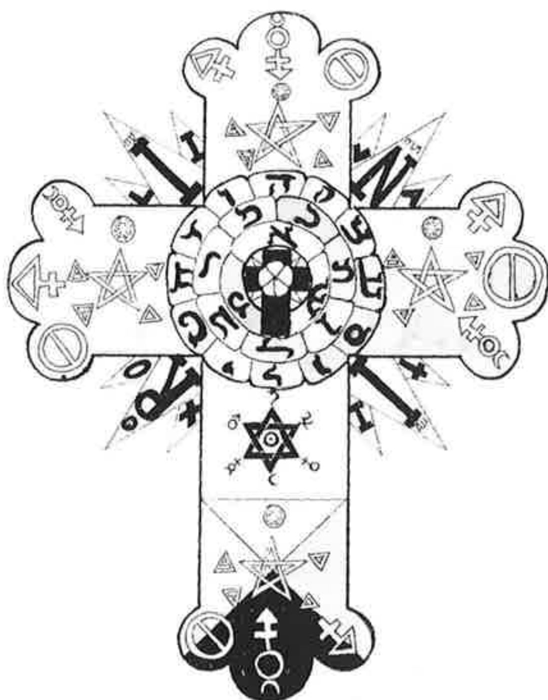
Alle macht aan de Rozenkruisers ?

Een blik achter de koelissen van het moderne occultisme

Het "Rose Cross" zoals gebruikt bij de Golden Dawn, *naar een tekening van Miranda Payne, 1974.*

Er wordt de laatste tijd veel gesproken over "postmodern". Daaronder wordt als het ware een superlatief verstaan van het begrip "tendenswende". Wie herinnert zich niet dit slagwoord dat omstreeks 1974 zo zeer in de mode was ? De auguren van de tijdsgeest zoeken naar tekens die de overgang naar een *postmodernisme*, dat wil zeggen een wereld na de moderniteit, signaleren. Als dergelijke tekens worden aangeduid : het zich uitbreidende onbehagen met de exakte wetenschappen, de krisis van het vooruitgangsgeloof, een zekere afkeer van de techniek, de verbreiding van Aziatische wijsheden en leerstellingen in het Westen, het heropleven van irrationalistische geestesstromingen, enz. Men spreekt ook van een krisis der Verlichting, een wedergeboorte van de Mythos, een zich in toenemende mate keren naar occulte en esoterische ideeën. Dit alles laat toe te besluiten dat de moderniteit zijn einde nadert en dat wij wellicht reeds in het begin van een nieuw tijdperk leven : het "postmoderne" tijdvak.

Jakob Böhme (1575-1624), ketters theoloog en mysticus

De symptomen die kenschetsend zijn voor een dergelijke breuk, zijn nog moeilijk te weerleggen. Het is nu eenmaal een feit dat twijfelachtige wetenschappelijke leerstellingen, zoals de astrologie, op de dag van vandaag meer aanhangers tellen dan b.v. het "kritische rationalisme" van Karl R. Popper. Het valt evenmin te ontkennen dat veel jonge mensen die zich in de zestiger jaren voor Marx interesseerden, thans eerder de neiging vertonen om Oosterse goeroes na te lopen of meditatiekursussen te volgen.

Reeds het doorbladeren van een overzicht van nieuw verschijnende boekentitels is in dat opzicht zeer verhelderend. De Weense *"Versandbuchhandlung Octopus"* verzond in het voorjaar van 1986 een katalogus onder de titel : "Boeken voor het leven". Als voorbeeld noteren wij hieruit volgende titels : "Das Buch der Mondregeln", "Das Tarot-Handbuch", "ABC der Anthroposophie", "Unsere Seele kann fliegen", "Der Taoismus oder Die Suche nach Unsterblichkeit", "Runen", "Tibetanische Heilkunst", "Magie der Edelsteinen", "I Ging der Liebe – das altchinesische Orakel für Partnerschaft und Ehe", "Das grosze Buch der Tantra", "Das Licht in uns", "Planeten in Composit", "Träumeals Ratgeber", "Zauberkräuter", "Handlexicon der Magische Kunste", "Lebensweisheit des Buddhismus", "Die Sutielehrer Gurdjieffs", "Von Newton zu PSI", "Lexicon der östliche Weisheitslehren", "Die Hüter des alten Wissens", "Die Druiden", "Mutterrecht der Sterne", "Der Symbolismus des Tarot", "Die Theosophie des Rosenkreuzes", "Tanz im Angesicht der Götter", und "Indische Heilige". Verder werden nog boeken aangekondigd over alchemie, de sage van de Graal, de Tempeliers en de Katharen, een boekenreeks over "Zauber der Mythen", een verzamelband met als titel, "Im Bannkreis des Heiligen" en talrijke traktaten die zich bezig houden met het orakelwezen, getallenmystiek, droomduiding, spiritualisme, dieptepsychologische therapieën, autogene oefeningen, hypnose, vegetarisme, makrobiotiek en Indiaanse initiatieriten.

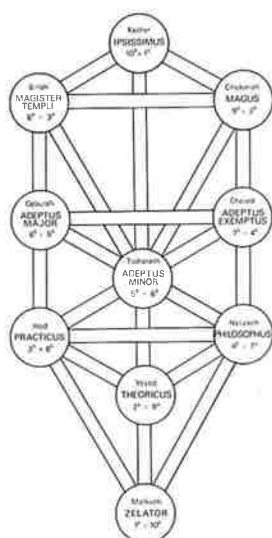
In samenhang hiermee valt het op dat de "klassiekers" uit de christelijk-avondlandse mystiek evenals de interpretatoren en de navolgers hiervan zo goed als volledig ontbreken. Géén verwijzingen naar Hildegard von Bingen en Mechtild van Magdeburg. Meester Eckhart, Tauler en Seuse schijnen eveneens voor niets geleefd te hebben evenals Jakob Böhme, Valentin Weigel en Angelus Silesius, de drie Silesische Meesters van de Christelijke esoteriek. Ook namen als Franz von Baader of die der "Schwabenväter" Friedrich Christoph Oetinger, Johann Albrecht Bengel en Philipp Matthäus Hahn, zoekt men tevergeefs. Hetzelfde stellen wij vast voor de Spaanse mystiekers uit de zestiende eeuw. Dit is des te merkwaardiger omdat werken over Japanse, Indische, Oudchinese en islamitische mystiek in deze katalogus goed vertegenwoordigd zijn.

Er valt niet aan te twijfelen : boeken, geschriften en periodieken die zich bezig houden met de hiervoor aangehaalde thema's vinden hun kopers en de drang daarnaar neemt nog steeds toe. Intussen bestaat er ook reeds een imposante reeks van uitgevers en boekhandels die zich uitsluitend bezig houden met het op de markt brengen van literatuur uit het grensgebied van esoteriek, godsdienstgeschiedenis, spirituele zelfervaring en "geheime wetenschappen". Zonder ook maar in het minst volledig te willen zijn vermelden wij de uitgeverijen *Ansata* (Interlaken, Zwitserland), *Der Leuchter* (Buschhoven), *Aurum* (Freiburg i.Br.), *M & T* (Zürich), *Aquamarin* (Grafing bei München), *Ariston* (Genf-Köln-München) en *Sphinx* (Basel). Een "Esoterisch Collegium" opende in Zürich een *"Boekenboetiek 77"* en biedt volgende diensten aan : literatuur over meditatie van verschillende obediënties, mystiek, parapsychologie, Oosters gedachtengoed, yoga, astrologie, PSI-naspeuringen. Bovendien verstrekt het ook horoskopen en psychologische diagnoses op grond van horoskopen. De firma Estermann (met zetel in Winznau, Zwitserland) kondigt 33 vakantiekursussen en seminaries aan in hotel Solbad Sigriswil (Berner Oberland). Op het programma staan : wichelroedelopen en pendelen, esoteriek, astrologie, tarot, Kabbala, handlezen, I Jing, hypnosetechniek, alpha-training, parapsychologie, alchemie, shiatsu en ya ya.

Deze nieuwe golf beperkt zich niet enkel tot het Duitstalige gebied. Volgens de laatste berichten uit Frankrijk verschijnen er bij de toch voorname Parijse uitgeverij Albin Michel de *"Cahiers de l'Hermétisme"* en een serie *"Bibliothèque de l'Hermétisme"*, die volledig gewijd zijn aan occultische, astrologische en magische thema's. Het begrip Hermetisme komt van *Hermes Trismegistos*, een hoogvereerde god uit de late Oudheid, die bekend staat als de schrijver van talrijke "hermetische geschriften" van het zogenaamde *Corpus Hermeticus*. Hierin worden op wel zeer verschillende vlakken tovenarij, lotsbestemming uit de sterren, het maken van goud, geheimcultussen, het ontstaan van de wereld, het opstijgen naar het goddelijke en de verlossing behandeld. De geschiedenis van het

Het Europese occultisme is een moeilijk te ontwarren net van thema's, mystifikaties en stromingen. Naast autentieke vertegenwoordigers van de mystieke traditie vindt men debiele uitingen van kinderachtige geheimdoenerij.
In sommige vormen van provocerend "diabolisme" weerspiegelt zich dan weer het eeuwenoude verzet tegen de repressieve sexuele moraal van het christendom.
Le Sacrifice *van de Naamse "duivelskunstenaar"* Félicien Rops *(1833-1898)*

De Levensboom van de "Golden Dawn" met de namen van de tien Sephiroth of goddelijke emanaties en de overeenkomstige tien graden van de orde.

"Hermetisme" behoort mee tot een der meest opwindende hoofdstukken uit de Europese geestesgeschiedenis. Sporen van deze esoterische leerstellingen vinden wij onder andere terug in *Parsifal* van Wolfram von Eschenbach, in de Italiaanse Renaissancefilosofie en in de Duitse mythos van Faust.

Deze mystiek-Hermetische tendensen beperken zich niet louter tot het literair-publicistische gebied. Alleen in Parijs reeds, dat toch de metropool van de Europese Verlichting is, bestonden er op het einde van 1981 al meer dan duizend occulte groepen. Het aantal der "wondergenezers", magiërs, helderzienden, astrologen, kaartlegsters en andere geheimkunstenaars en "meesters" wordt door kenners op meer dan 100.000 geschat. Daarbij komt dat deze goeroes hun klanten en aanhangers overwegend binnen de kring der intellektuelen vinden.

Volgens occulte opvattingen zouden er binnen het laatste derde gedeelte van elke eeuw telkens nieuwe impulsen gegeven worden, waardoor het spiritisme zich hoger kan ontwikkelen. Het mag ons dan ook niet verwonderen dat er langs alle kanten nieuwe sekten en broederschappen, die aanspraak maken op een "hoger" weten, als paddestoelen uit de grond rijzen. Hierbij komt nog de mening dat er sinds ongeveer 1960 – de opgave van het juiste tijdstip wijkt nogal eens af – een nieuw tijdperk zou aangebroken zijn, het *tijdperk van de Waterman.* Dit tijdperk, zo voorspellen onze hedendaagse profeten, zal gekenmerkt worden door een mystische geesteshouding en de werking daarvan.

In deze zin ontvouwen, zowel in Duitsland als in Frankrijk, Engeland en andere Westerse landen, voornamelijk echter in de USA, verschillende *"Rozenkruisgroepen"* hun aktiviteit. Zij beroepen zich hierbij op de uit Zwaben afkomstige prediker en schrijver Johann Valentin Andreä (1586-1654). Deze heeft, in het begin der zeventiende eeuw, in meerdere geschriften de legende verbreid van een zekere *Christian Rosenkreuz* die omstreeks 1400, na het ondernemen van verre reizen die hem onder meer naar Spanje en het verre Oosten brachten, een geheime orde zou hebben gesticht. Deze "hooggeprezen broederschap van de hooggeëerde Rozenkruisers" was geroepen om, zowel door de prediking van een gelouterd christendom als door wetenschappelijke arbeid en geestelijke impulsen een alles omvattende magische natuurfilosofie te ontwerpen en een "algehele Europese reformatie te bewerkstelligen". De uit Tsjechije afkomstige pedagoog, theoloog en laatste bisschop der *"Boheemse Broeders"*, Jan Amos Komensky (Comenius), evenals Herder, Wieland en Goethe, hebben onder de invloed gestaan van de Rozenkruisgedachte. Denken wij, wat deze laatste betreft, maar aan het spijtig genoeg onvoltooid gebleven epos *"Die Geheimnisse".*

Het dubbelzinnige van de "Rozenkruisers" heeft vele generaties gefascineerd. Nu eens gaat het om de legendarische broederschap van Christian Rosenkreuz, de stichter van een naar hem genoemde geheime genootschap, dan weer duidt men er een christelijk symbool mee aan dat op zijn beurt weer voor verschillende interpretatie vatbaar is. Wat immers, zou de *tweevoudigheid van kruis en roos* al niet allemaal kunnen voorstellen : staat het kruis voor Christus en de roos voor de Heilige Maagd ? Verzinnebeeldt het ene de dood en het andere het leven of de heropstanding ? Verwijst het rozenkruis naar de eenheid van liefde en leed, of naar de bekende spreuk van Goethe *"Stirb und werde"* ? Of is het wellicht een heraldiek cryptogram dat naar twee verschillende tijdperken verwijst : enerzijds naar de ascetische middeleeuwen en anderzijds naar de levensblije Renaissance ? Verbeeldt het wellicht een scheppende synthese van het antieke heidendom (de roos was voor Aphrodite resp. Venus een heilig symbool) met het avondlandse christendom, de samenstelling in één embleem van de mystiek van het lijden en de mystiek van de gelukzaligheid ? Reeds Martin Luthers wapen vertoonde een zwart kruis in een rood hart met in het midden daarvan een roos. De familie van Johann Valentin Andreä voerde in haar wapen een Andreaskruis met vier rode rozen. In Goethes epos "Die Geheimnisse" lezen wij :

Es steht das Kreuz mit Rosen dicht umschlungen.
Wer hat dem Kreuze Rosen zugestellt ?
Es schwillt der Kranz, um recht von allen Seiten
Das schroffe Holz mit Weicheit zu begleiten.

Ook Hegel komt nog terug op dit beeld in het voorwoord van zijn *"Grundlinien der Philosophie des Rechts"* (Berlijn 1821) waar hij zegt, dat het er op aan komt "in onze huidige tijd de rede te zien zoals de roos in het kruis"; slechts op die wijze "is er een overeenkomst met de werkelijkheid mogelijk en kunnen wij een subjektieve vrijheid

*Inwijding van een neofiet in een niet nader bepaald occult genootschap. Francis King (*Magic. The Western Tradition*, 1990) spreekt van "... the way of spiritual and intellectual perversity which can lead, through the breaking of taboos, to self-realization". Tekening van Aubrey Beardsley, 1893*

veilig stellen, die meer is dan enkel maar willekeur en met het 'zijn' in volle overeenstemming blijft". Was Hegel een heimelijke Rozenkruiser ?

Meer in het biezonder en langs verschillende wegen heeft de ideologie en de organisatie van de uit Engeland stammende *vrijmetselarij* door J.V. Andreä's mystifikatie van de "Fraterniteit" van Meester Rosenkreuz haar uiteindelijke vorm gekregen. Dat de vrijmetselarij haar oorsprong zou vinden in de mythe van het Rozenkruis, wordt voornamelijk aangetoond door Hans Schick in *"Das ältere Rosenkreuzertum"* (Berlijn, 1942), heruitgegeven onder de titel : *"Die geheime Geschichte der Rosenkreuzer"* (Schwartzburg in Zwitserland, 1980) en door Michael W. Fischer in *"Die Aufklärung und ihr Gegenteil. Die Rolle der Geheimbünde in Wissenschaft und Politik"* (Duncker en Humblot, Berlijn 1982). Michael W. Fischer beschrijft kort en krachtig de resultaten van zijn onderzoekingen als

De Boom van de Kennis van Goed en Kwaad, met zijn wortels rechts in de hemel en links in de hel. Gravure uit de Geheime Figuren der Rosenkreuzer, 1785. Het zogenaamde tijdperk van de Verlichting was evenzeer een periode van geweldige herleving van de belangstelling voor het mystieke en het irrationele.

volgt : "Hoe omstreden de oorsprong van de vrijmetselarij in de geschiedschrijving ook mag zijn, één ding staat vast, dat zij zowel ideologisch als struktureel en organisatorisch wortelt in de naar Engeland overgebrachte Rozenkruisbeweging" (pag. 95 en 105).

Daar dit probleem nog uitvoerig zal behandeld worden, vermelden wij hier enkel die Rozenkruisgroepen of -bewegingen die, min of meer vast met elkaar verbonden, uitgesproken geheimorden waren of op zijn minst esoterische cellen vormden.

* Nadat de zogenaamde "Goud- en Rozenkruisers", die in de 18de eeuw hun bloeiperiode kenden, tengevolge van de revolutie waren ten onder gegaan, werd in 1865 door de Engelsman R. Wentworth Little, de eerste moderne Rozenkruisvereniging, de *"Societas Rosicruciana in Anglia"* (SIRA), gesticht. Deze orde nam slechts vrijmetselaars aan vanaf de derde graad.

* In 1888 stichtten drie leden van de SIRA het geheim verbond der *"Hermetic Students of the Rosicrucian Golden Dawn"*. In de negentiger jaren zouden deze beide organisaties dan weer samengesmolten zijn. Een der prominentste aanhangers van de "Hermetic Students" was de grote Ierse dichter William Butler Yeats (1865-1939), die in 1923 met de Nobelprijs voor literatuur werd vereerd. Een zekere *MacGregor Mathers* (eigenlijk Liddell Mathers) had de aandacht van Yeats op deze geheime vereniging gevestigd. Yeats had hem leren kennen in de leeszaal van het Britse Museum te Londen. Hier had ook Karl Marx enkele jaren voordien regelmatig gewerkt. Ook vandaag nog is dit een trefpunt waar vele vooraanstaanden elkaar op een voor hun later werk soms doorslaggevende wijze leren kennen. Mathers was getrouwd met een zuster van de Franse filosoof Henri Bergson (1859-1941). Vele tientallen jaren heeft deze geleerde op een bijna imperiale wijze het geestesleven in zijn land bepaald. Hij was van Joodse afkomst en werd in 1928 vereerd met de Nobelprijs voor literatuur. Hij werd in hoge mate geïnspireerd door de mystiek en door de Duitse filosofie (Schelling, Schopenhauer) en bekeerde zich op hoge leeftijd tot het katholicisme. Zijn zwager Mathers die Yeats met de "Golden Dawn" in verbinding bracht, leed op het einde van zijn leven aan ziekelijke melancholie.

Yeats was niet alleen maar een Rozenkruiser, hij was ook lid van de revolutionaire Iersnationale vrijheidsbeweging, en later, vanaf 1922 tot 1928, senator van het inmiddels onafhankelijk geworden Ierland. Het zal wel geen enkele lezer van de werken van Yeats ontgaan, hoe zeer deze Ierse dichter geïnteresseerd was in occulte verschijnselen en in mystische leerstellingen. Onder de invloed van Swedenborg, William Blake en andere mystagogen schiep hij zich een eigen droomwereld waarin de gestalten uit oud-Ierse sprookjes en vertellingen opnieuw tot leven kwamen in een geheimzinnige wereld. In zijn boek *"The Countess Kathleen and Various Legends and Lyrics"* (1892) speelt de symboliek van roos en kruis een voorname rol.

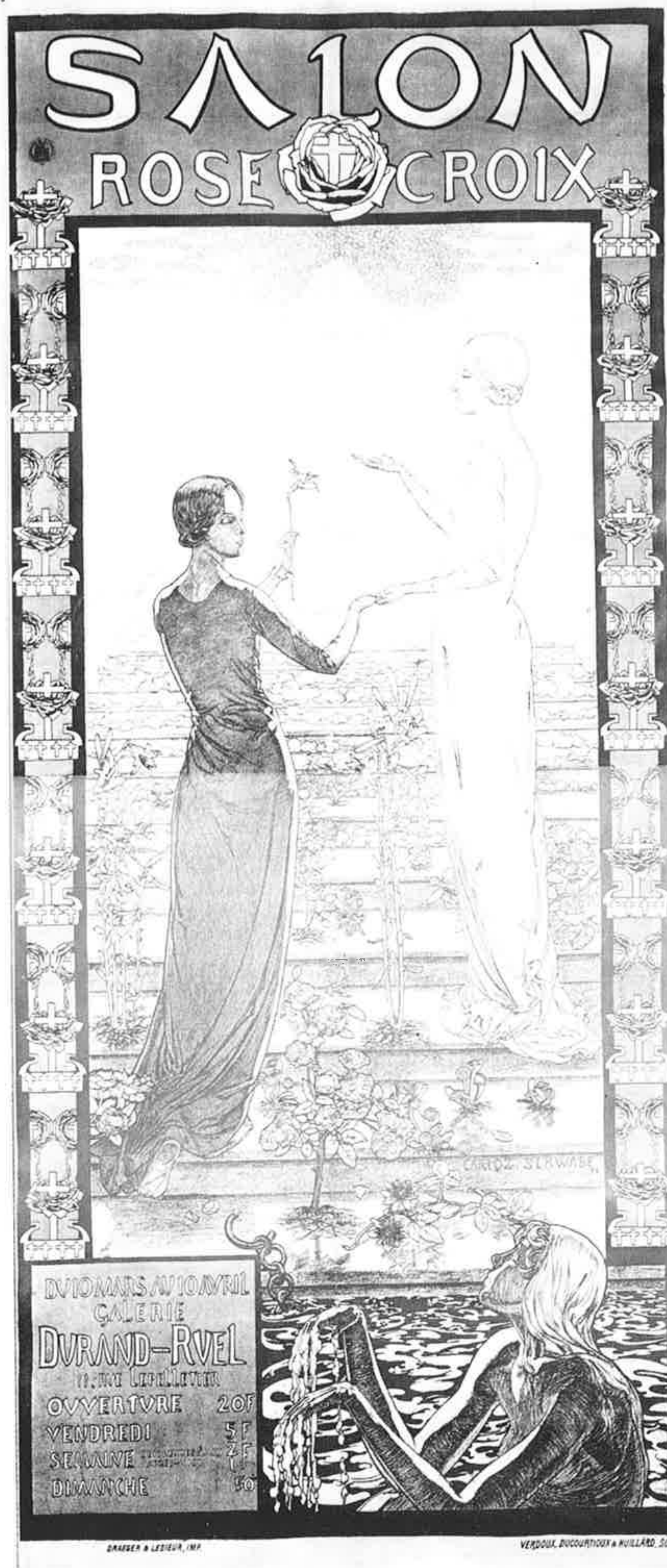
* Ook de Duitse dichter *Alexander von Bernus* (1880-1965) schijnt met de "Hermetic Students of the Rosicrucian Golden Dawn" in kontakt gestaan te hebben. In zijn beide burchten, het slot Neuberg (bij Heidelberg) dat ten tijde van Goethe een geliefd trefpunt was der Duitse romantiekers en in Donaumünster (bij Donauwörth), bezat hij een alchemistisch laboratorium. Hij gaf aan deze laboratoria de Latijnse benaming *Soluna* (in de betekenis van Zon-Maan). Hierin werden op een geheimzinnig-magisch grondpatroon "spagirische" geneesmiddelen gebrouwen die, zoals uit betrouwbare bron verzekerd wordt, ook op heden nog aan uitverkorenen worden uitgereikt door de *Löwen-Apotheke* in Donauwörth. Alexander von Bernus was driemaal getrouwd. De uit het Balticum stammende barones Imogen von Glasenapp, een familielid van de bekende indoloog en godsdiensthistoricus Helmuth von Glasenapp, was zijn tweede vrouw. Ook deze hield zich intensief met astrologie bezig en deelde de alchemistische belangstelling van haar echtgenoot. In de gedichten van Bernus komt steeds weer de Rozenkruissymboliek tot uiting. Zo lezen wij in een romanfragment over *"Renatus-optekeningen van een Rozenkruiser"*. "Renatus" betekent "de wedergeborene". Deze naam herinnert ook aan de uit Silezië stammende evangelische theoloog Samuel Richter, die in het jaar 1710 onder het pseudoniem "Sincerus Renatus" (dit wil zeggen : *de onbevlekte wedergeborene*) een toen veel besproken boek publiceerde : *"Die wahrhafte und vollkommene Bereitung des philosophischen Steins der Bruderschaft aus dem Orden des Gülden- und Rosenkreuzes"*. De titel van dit werk dat zich uitdrukkelijk beroept op Johann Valentin Andreä brengt in niet mis te verstane bewoordingen de alchemistische goudzoekerskoorts en de geheimzinnige "steen der wijzen" in verband met de Rozenkruissymboliek. Hoezeer Alexander von Bernus zich met deze traditie verbonden voelde, bewijst de opdracht van zijn in 1956 bij de uitgeverij Osiris (Gernsheim) verschenen boek *"Das Geheimnis der Adepten. Aufschlüsse über das Magistertum der Alchymie, die Bereitung der groszen Arcana und den Weg zum Lapis Philosophorum"* :

Dit boek is in eerbiedige toewijding
opgedragen aan de eeuwenoude
immer aanwezige en hoogverheven
Orde van het Rozenkruis
R + C
waarvan de Meester met de hoogste graad,
steeds bekend is geweest
met haar hermetische geheimen.
Alexander von Bernus
MCMLVI

* Alexander von Bernus was bovendien bevriend met *Rudolf Steiner* (1861-1925), de grondlegger van de *"anthroposofie"* waarvan de hoofdcentrale, het *"Goetheanum"*, gelegen is in Dornach nabij Basel. Ook voor Steiner leiden er vele wegen naar de Rozenkruisers. Hij kende niet alleen de geschriften van J.V. Andreä, maar heeft ze ook van kommentaar voorzien en zijn allesomvattende religieus-spirituele synthese heeft hij verkondigd in het teken van de Rozenkruisers. Hij schrijft : "Vanaf de 20ste eeuw zullen alle religieën verenigd worden in het teken van het Rozenkruismysterie". Zijn

Een andere prent uit de Geheime Figuren der Rosenkreuzer (1795) : de Berg der Filosofen. *De datum 1604 verwijst naar het jaar waarin het graf van Christian Rosenkreuz zou zijn ontdekt.*

eigen anthroposofie zal daarin, zo zegt hij, een pioniersopgave te vervullen hebben. Vanuit het gevoel van haar eigen identiteit is zij de rechtstreekse opvolger van de oude Rozenkruisers. Haar boodschap beantwoordt ook dan nog aan de "waarheid", ook al zouden de door Andreä en zijn leerlingen naar voor gebrachte historische berichten als fabels moeten worden beschouwd.

* In Parijs bestaat ook nu nog de *"Ordre Kabbalistique de la Rose-Croix"*. "Kabbala" is een Hebreeuws woord en betekent eigenlijk "overlevering". Toch verstaat men daaronder in het algemeen de leerstellingen der Joodse esoterici, die door het orthodoxe jodendom meer dan eens als ketters zijn beschouwd geworden. Een der meest bekende kabbalisten is Isaak Lurja (1534-1572).

Daarnaast bestaat er, en dat is minder bekend, ook een Christelijke kabbala die volgens Ernst Benz "een stiefkind is der theologie". In de omgeving hiervan treffen wij meerdere Duitse schrijvers aan, waaronder de uit Schlesiën stammende Baron Christian Knorr von Rosenroth (1636-1689), een man met een grote kennis van oosterse talen, die sinds 1668 minister was van de tot het katholicisme bekeerde Pfalzgraaf Christian August von Sulzbach. Het hoofdwerk van Knorr von Rosenroth is de "Cabbala denudata" (*De ontsluierde kabbala*, verschenen tussen 1677 en 1684 in twee delen). Dit werk bevat een Latijnse vertaling en interpretatie van de belangrijkste kabbalistische boeken, die door de Spaanse Jood Moses ben Schemtob de Leon op het einde der 13de eeuw in het Hebreeuws zijn samengebundeld onder de benaming "Zohar" (d.i. *Glans van het Licht*). Ook Jakob Böhme (1575-1624) en Friedrich Christoph Oetingen (1702-1782) werden door de kabbala beïnvloed. Tot de bewonderaars van de Zohar behoorde ook de filosoof Leibniz (1646-1716), een van de meest vooraanstaande geleerden uit de Duitse geestesgeschiedenis. Leibniz was bovendien bekend met de Rozenkruisgeschriften van Andreä. Hij kende en schatte ook zeer hoog de Rozenkruisgezinde natuurkundige en mathematicus Joachim Jungius (1587-1657).

In Bad Teinach, binnen de Piëtistische ruimte van Zuid-Duitsland, vindt men een merkwaardige en imposante voorstelling en getuigenis van deze en aanverwante Rozenkruis- en kabbalistische aanschouwingen. In een der vele diep ingesneden dalen met vele bronnen in het noordelijk gedeelte van het Zwarte Woud staat, niet ver van de "Kreisstadt Calw", een klein en onaanzienlijk kerkje zonder toren, maar met een eenvoudige dakruiter. Dit kerkje werd omstreeks 1665 gebouwd op last van de Hertog Eberhart III van Württemberg om het zomerverblijf van zijn dynastie van een waardig Godshuis te voorzien. In dit kerkje kunnen wij een unieke kostbaarheid aanschouwen : het barokaltaar aan de zuidelijke koorzijde, versierd met een beeld genoemd naar haar vrome schenkster (de in 1679 gestorven prinses Antonia van Württemberg) waarop wij kunnen lezen : *"Kabbalistische leertafel van Prinses Antonia"*.

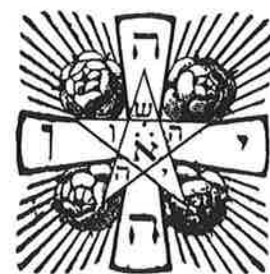
De "Ordre Kabbalistique de la Rose-Croix" werd in 1888, dus hetzelfde jaar als de reeds genoemde "Hermetic Students", waartoe de dichter Yeats behoorde, gesticht door de Franse occultist *marquis Stanislas de Guaita* (1861-1897). Guaita was bevriend met de schrijver Maurice Barrès (1862-1923). Barrès die een sterke invloed uitoefende op o.a. André Gide, Paul Claudel, François Mauriac en Henri de Montherlant, behoorde tot de vooraanstaande "rechtse" intellektuelen in het Frankrijk van de 19de eeuw. Hij was ook een tijdje parlementslid. Zijn cultus in verband met "bodem en dood" (een van zijn werken heet : *"Van het Bloed, van de Wellust en van de Dood"*, 1884) en zijn bijna mystische verering voor Lotharingen en de geschiedenis hiervan, hebben zelfs nog de jonge Charles de Gaulle gefascineerd. Ook hier bemerken we dus dat de politiek en de literatuur verbindingen onderhouden met de Rozenkruisers. Afsluitend zal ik op dit punt, en in samenhang met de vraag naar de geestespolitieke gevolgen van het op heden zo dikwijls geproklameerde "postmodernisme" of "namoderne tijdperk" (sommigen spreken zelfs van een "einde der geschiedenis" of "Post-Historie"), nog uitvoerig terugkomen.

De Rozenkruisgroep van de markies de Guaita beschouwde zich van in haar begin als de tegenhanger van de als "Satanisten" en duivelsvereerders bekend staande uitoefenaars der "zwarte magie", die zich in de tweede helft der vorige eeuw rond de afvallige katholieke geestelijke Docre schaarden. Tot de leden van deze groep behoorde de bekende geheimwetenschapper en kabbalist Papus – eigenlijk Gérard Encause – (1865-1916) alsook de letterkundige Joris-Karl Huysmans (1848-1907) en Joséphin Péladan (1859-1918). Daar ik Huysmans uitvoerig heb behandeld in het derde deel van mijn kultuurhistorische essayverzameling "EUROPA" (verschenen in 1985), verwijs ik hier enkel naar het voor de Parijse "geestelijke onderwereld" zo belangrijke boek *"Là-bas"* (1891, in het Duits *"Da Unten"*, 1903).

De Zweedse dramaturg *August Strindberg* (1849-1912) stond eveneens in betrekking met de Franse Rozenkruisers maar tevens ook met Oostenrijkse ex-monnik, Adolf Lanz (1874-1955). Deze had zich wederrechtelijk de adelijke titel "Jörg Lanz von Liebensfels" toegemeten. Met zijn bespottelijke "theozoölogische" geschriften was hij een der geestelijke voedstervaders van de jonge Adolf Hitler (die hem in zijn boek *"Mein Kampf"* niet één keer vermeldt). Hitler heeft zijn rassenideologische en extreem antisemietische inzichten aantoonbaar uit de talrijke brochures van deze verlopen cisterciënzermonnik geput (o.a. *"Ostara, Bücherei der Blonden und Mannesrechtler"*, *"Theozoologie oder die Kunde von den Sodoms-Äfflingen und dem Götter-Elektron"*, *"Der Weltkrieg als Rassenkampf der Dunklen gegen die Blonden"*, enz.). Na zijn uitwijzing uit het Nederoostenrijks Heiligenkreuzseminarie stichtte Lanz een eigen "Ariosophisch" opgevatte "Neutemplerorden" (*Ordo Novi Templi*, afgekort ONT), die naar men zegt ook op heden nog enkele aanhangers schijnt te tellen.

De "Ordre kabbalistique de la Rose-Croix" bestaat, zoals gezegd, nog steeds. Zij telt een paar honderd leden, meestal intellektuelen. Politiek zijn deze eerder "rechts" ingesteld, terwijl de Franse vrijmetselaarsbeweging haar rekruten meestal uit de linksburgerlijke kringen haalt. Maar tot de *"Grand Loge"* (16.000 leden in 400 loges) behoren ook alchemisten en Rozenkruisers. In vergelijking met de veel grotere *"Grand Orient de France"* (30.000 leden en 620 loges) is zij eerder konservatief en politiek weinig aktief. De "Grand Orient de France", waarin wij vele politici en ambtenaren uit de socialistische partij van Mitterand aantreffen (alleszins niet de President zelf), is daarentegen wezenlijk radikaler en "progressief". Zij voelt zich verbonden met de ideeën van de Franse Revolutie en verwerpt het gedachtengoed van de Rozenkruisers als een "perversie" van de autentieke vrijmetselarij.

* *Joséphin Péladan* (1859-1918) een omstreeks 1900 ook in Duitsland veel gelezen auteur, wiens werken echter sinds lang uitgeput zijn, is nu een vergeten man. Zelfs een nochtans zo uitgebreid literatuurhistorisch naslagwerk als Herders *"Lexicon der Weltliteratur"* of Rowohlts *"Weltliteratur im*

Het embleem van de Kabbalistische Rose + Croix. Uit Christopher McIntosh, Eliphas Lévi and the French Occult Revival, *1972.*

Sâr Joséphin Péladan bracht de gedachtenwereld van de Rozenkruisers in de openbaarheid door zijn Rose + Croix *kunstsalon in Parijs, dat hét uitstalraam werd voor Gustave Moreau en andere symbolisten. Deze affiche is van Carlos Schwabe, 1892.*

Eliphas Lévi zette de traditie van de Kabalah voort, de esoterische leer van het Jodendom. Deze Sabbat-bok, een gravure uit zijn Transcendental Magic *van 1896, moet volgens hem op drie verschillende niveau's begrepen worden : ten eerste als folkloristische duivelsfiguur die afschrikt, ten tweede als symbool van mannelijke sexualiteit en ten derde het Astrale Licht, het onuitspreekbare dat alle geïnitieerden toegang verschaft tot de occulte geheimen van de Kabalah. De Sabbat-bok was volgens hem identiek met* Baphomet, *die volgens de klassieke beschuldigingen door de Tempeliers zou zijn aanbeden.*

20. Jahrhundert" vermelden niet eens zijn naam. Dat is des te betreurenswaardiger omdat hij als het ware de ontbrekende schakel is tussen de Rozenkruisers en het Wagnerianisme. Enige van zijn, spijtig genoeg maar magere, ideeënromans waarin hij zijn mystieke aanschouwingen uiteenzet, spelen zich af in Bayreuth. Péladan was een zeer opvallende verschijning, met ravenzwart haar en een koninklijke Assyriërbaard. Als hij over de boulevards van Parijs wandelde, was het onmogelijk om hem niet voorbij te zien gaan. Hij was, volgens sommige van zijn boosaardige tijdgenoten, als het ware een aanplakbiljet van zichzelf. Strindberg nochtans, hield hem voor een genie; anderen zagen in hem slechts een dweperig asceet met een zeker niet te ontkennen muzikale gave. Zijn roman over de dekadentie *"Finis Latinorum"* (in Duitse vertaling verschenen bij Langen-Müller in München, 1923) en zijn bij de Festspiele in Orange opgevoerde drama's *"Ödipus und die Sphinx"* en *"Semiramis"* verdienen in ieder geval herontdekt te worden. Ook zijn beschouwingen omtrent Wagner zijn op heden nog een aantrekkelijke lektuur.

Péladan was oorspronkelijk lid van de "Ordre Kabbalistique" van de markies de Guaita, maar ging al spoedig zijn eigen weg en stichtte in 1890 de konkurrerende geheimbond van de *"Ordre du Temple de la Rose-Croix"* die ook dikwijls wordt aangeduid als "de derde Orde van de Rozenkruisers". Als grootmeester van deze orde noemde hij zichzelf *"Sâr Mérodack"*. In zijn geschriften versmelt hij kabbalistische, brahmaanse, muselmaanse en christelijk-mystische overleveringen met een goede dosis Wagneriaanse invloeden. Wie zich uitvoerig wil verdiepen in Péladans esoteriek van de Rozenkruisers, kunnen wij verwijzen naar twee werken die na de Tweede Wereldoorlog verschenen zijn : E. Dantinne, *"La pensée et l'œuvre de Péladan, la philosophie rosicrusienne"* (Brussel, 1948) en E. Bertholet, *"La pensée et les secrets du Sâr Josephin Péladan"* (4 delen, Lausanne 1952-1958). De Belgische afdeling van zijn "Orde van de Tempel der Rozenkruisers" bestaat nog steeds !

* In het jaar 1916 stichtte ten slotte de Amerikaanse journalist, parapsycholoog en theosoof H. Spencer Lewis (1883-1936) in New York de *"Ancient Mystical Order of the Rosy Cros (AMORC)"*. In 1951 zien wij deze ook in de Bondsrepubliek opduiken. Hier heet zij *"Alter Mystischer Orden vom Rosenkreuz"*. De opperste grootloge heeft haar standplaats in San José (Californië). De Duitse centrale bevindt zich in Baden-Baden. Om de twee jaar heeft er een internationaal kongres plaats.

De leden van deze Orde zijn onderverdeeld in zestien graden. Zij die tot de vier hoogste toppen zijn opgeklommen behoren tot de "ingewijden". De AMORC beweert de "grootste en oudste broederschap ter wereld te zijn". Zij zou terug gaan tot een oud-Egyptische mysterieschool die reeds ten tijde van de farao Amenhotep IV, omstreeks 1350 voor onze tijdrekening, zou hebben bestaan. Zowel in de pyramide van Cheops als in de Salomonstempel in Jeruzalem zouden reeds vóór drieduizend jaar Rozenkruisers aan de heilige handelingen hebben deelgenomen. Tot de geheime leden van de AMORC, die dus beweert veel ouder te zijn dan zij in werkelijkheid is, rekent zij onder meer : Dante, Albertus Magnus, Paracelsus, Francis Bacon, Isaac Newton, Gottfried Wilhelm Leibniz, Honoré de Balsac en de komponist Claude Debussy.

* De *"Rosenkreuzer-Gemeinschaft"* (The Rosicrucian Fellowship) is een stichting van de door Rudolf Steiner beïnvloede esotericus Max Heindel (eigenlijk Carl Louis Heindl) (1865-1919). Deze beweert dat hij rechtstreeks door een der laatste afstammelingen van de oude Rozenkruisorde zoals J.V. Andreä ze eens had opgevat, in de geheimen

Paracelsus (1493-1541), Zwitsers arts, filosoof en mysticus

De kosmische visie van Eliphas Lévi was strikt dualistisch, volledig in overeenstemming met de joods-christelijke traditie. Deze gravure, het Grote Symbool van Solomon, brengt de manicheïstische tegenstelling tot uiting tussen licht en donker, goed en kwaad, geest en materie, objektiviteit en subjektiviteit.

van het hiernamaals zou zijn ingewijd. Deze gemeenschap heeft in de USA haar hoofdzetel en haar tempel, in de nabijheid van Oceanside (Californië). Haar Duitse zetel bevindt zich in Darmstadt.

Wie in deze orde opgenomen wil worden moet zeven proefjaren ondergaan, ingedeeld volgens een wel bepaald schema. In de loop van de door hem te voltooien studies, stijgt de novice van "leerling" of "volgeling" tot "lekenbroeder" om tenslotte te eindigen als "ingewijde". Max Heindel, de stichter van deze groep, beweert dat Christian Rosenkreuz een *reïnkarnatie* is van de door Jezus uit de dood opgewekte Lazarus. Steeds heeft deze zich, gedurende de ganse middeleeuwen in nieuwe wedergeboorten verpersoonlijkt. Als *"Heraut van het Tijdperk van de Waterman"* zal de Rozenkruisgemeenschap uit haar midden de grote "Führer" van dit komende tijdperk laten geboren worden : de wetenschap zal dan religieuzer en de religie wetenschappelijker zijn, terwijl het materialisme zal moeten wijken voor een nieuwe spiritualiteit.

* De *"Internationale School van de Rozenkruisgemeenschap – Lectorium Rosicrucianum (LR)"* is een stichting van de Nederlander Jan Leene, die zich "Jan van Rijckenborgh" liet noemen. Zij ontstond ongeveer tachtig jaar geleden (volgens eigen zeggen reeds onder de Eerste Wereldoorlog) uit afvallige volgelingen van Max Heindel. Rijckenborgh stierf in 1968 in Haarlem, waar zich de centrale van de LR bevindt. Hij werd in het ambt van *grootmeester* opgevolgd door Catharose de Petris, zijn sinds lange jaren getrouwe medewerkster. Duitse afdelingen vindt men in Bad Münder, en in Calw-Wimberg en bovendien ook nog in Salzburg en Zürich. Het LR schijnt op dit ogenblik de meest verbreide Rozenkruisgroep te zijn. Zij bezit in Haarlem een eigen uitgeverij, de *"Rozenkruis-Pers"*. Hierin verschijnen talrijke boeken en dit niet alleen in het Nederlands maar ook in het Duits. De aanhangers van Jan van Rijckenborgh en Catharose de Petris beroepen zich op een visionaire ervaring die zij op de 20ste augustus 1953 zouden hebben beleefd. Het ging hierbij om een soort van pinksterwonder : "De heilige Geest begon zich over ons uit te storten" zeggen zij. Door deze openbaring vol van genade, zou de LR opgenomen zijn "in de keten van de universele gnostische wetenschappen". Deze keten strekt zich uit van Shamballa in de Gobiwoestijn tot in Haarlem. Shamballa en Haarlem zijn daardoor de heiligste oorden op heel de aarde. Zij zijn de plaatsen van de meest recente godsverschijningen, waar God zich rechtstreeks openbaarde en waar er overweldigende benaderingen ontstonden tussen het "hier en nu" en het hiernamaals.

Het Lectorium Rosicrusianum schijnt zich van alle Rozenkruisgroepen het verst verwijderd te hebben van het gebruikelijke christendom. Het beschouwt zich als boven de Kerk staande, als erfgenaam van de mysteriën van de gehele godsdienstgeschiedenis en als testamentuitvoerder van de ondergegane of uitgeroeide groepen vanaf de Oudheid tot in de late middeleeuwen, zoals de Gnostici, de Manicheërs, de Katharen, de Albigensers en uiteraard ook van de vroegere Rozenkruisers.

In de uitgeverij der Orde, de "Rozenkruis-Pers" verscheen in 1978 een Duits kommentaar van de afgestorven grootmeester van Rijckenborgh op de *"Christianopolis"* (1619) van Johan Valentin Andreä. Deze "Christianopolis" (in het Duits *"Christenstadt"* of *"Christianburg"*) is de eerste en enige maatschappij-utopie die ooit door het Duitse protestantisme is voortgebracht.

Voegen we hier nog aan toe dat er in Bad Säckingen aan de Bovenrijn, de stad die bekend is geworden door Victor van Scheffels epos *"Der Trompeter von Säckingen"*, (1854) een Christianopolis-uitgeverij bestaat.

Bij Rudolf Steiner (1861-1925), de stichter van de antroposofie, kruisen zich vele mystieke en occulte wegen.

Aleister Crowley (1875-1947) en Austin Spare zijn twee scharnierfiguren tussen het negentiende-eeuwse occultisme en de magisch-mystieke stromingen van onze eeuw. Crowley zwierf van de ene sekte naar het andere genootschap en stichtte er zelf een aantal. Het meest opmerkelijke was de Abdij van Thelema *die hij op Sicilië inrichtte. Hij was een begaafd lyrisch dichter die zijn vele geschriften zelf uitgaf... onder meer dan 70 pseudoniemen. Zie Francis King :* The magical world of Aleister Crowley *(1977).*

Deze uitgeverij geeft een driemaandelijks tijdschrift uit : *"Meditation. Anstösse für den christlichen Vollzug"*, uitgegeven door Ursula von Mangoldt, geboren in 1904 en van 1945 tot 1972 voornaamste deelgenote van het esoterisch uitgeversbedrijf Otto Wilhelm Barth in Planegg (later in Weilheim, Oberbayern) en daar overgenomen door het Berner Scherz-Verlag. Mevrouw von Mangoldt, een gepromoveerde theologe en schrijfster van meerdere werken over chiromantie (d.i. levens- en lotsbepaling uit handpalmlezing), is van vaders kant een afstammelinge van de schrijver van de Rozenkruismanifesten en van de "Christianopolis", Johann Valentin Andreä. Van moederszijde daarentegen stamt zij af van de Duits-Joodse industrieel, politicus en schrijver Walther Rathenau. Deze was sinds 1899 bestuurslid van de AEG en later voorzitter van de beheerraad. Tenslotte werd hij Minister van Buitenlandse Zaken van het Duitse Rijk (1922). In deze funktie ondertekende hij het Verdrag van Rapallo. Op de 24ste juni 1922 werd hij in Berlijn vermoord door twee rechtsradikale anti-semieten en ex-officieren.

Het LR is onder te verdelen in drie "ambten" : het "Voorhof" of het "leerlingschap", de "Hogere Bewustzijnsschool" (het "Profetendom") en de "Apostolische Kring". Wie toegelaten wil worden moet niet alleen de geschriften van Jan van Rijckenborgh ijverig instuderen en drie aanbevelingen kunnen voorleggen, maar hij moet ook strenge verplichtingen op zich nemen : niet roken, absoluut vegetarisch leven, geen alkohol of andere narcotica gebruiken en de Orde door een zo hoog mogelijke geldbijdrage en aktieve persoonlijke inzet stevig ondersteunen. Bovendien verlangt het Lectorium Rosicrucianum van elke novice die voorgoed wil opgenomen worden in het "Voorhof" dat hij uit de Kerk zal treden, evenals uit andere orden, occulte gemeenschappen en politieke partijen. Van de ware Rozenkruiser wordt gevergd dat hij zich afzijdig zal houden van alle politieke, sociale en industriële belangengroepen. Hij zal zijn leven uitsluitend aan het LR wijden, dat in het bezit is van een "gnostisch-magnetisch lichaam, dat dienst kan doen als transmutatie-station voor geweldige magnetische stromingen" (J. van Rijckenborgh).

Het LR vat zichzelf op als een spirituele kiemcel en mystiek energiecentrum van een komende wereldrevolutie die alle bestaande kerken en sekten zal wegvagen. Slechts die Rozenkruisers zullen overblijven die in hun

Allgemeine vnd General
REFORMATION,
der gantzen weiten Welt.
Beneben der
FAMA FRA
TERNITATIS,
Deß Löblichen Ordens des
Rosenkreutzes / an alle Gelehrte
vnd Häupter Europæ geschrieben:
Auch einer kurtzen RESPONSION
von dem Herrn Haselmeyer gestellet / welcher
deßwegen von den Jesuitern ist gefänglich eingezogen / vnd auff eine Galleren geschmiedet:
Jtzo öffentlich in Druck verfertiget
vnd allen trewen Hertzen communiciret
worden.
Gedruckt zu Cassel / durch Wilhelm Wessell /
ANNO M. DC. XIV.

*Voorpagina van een der oudste Rozenkruisers-geschriften. (*Fama fraternitatis*, 1614)*

leer al het volbrachte en het rijpe hebben behouden, dat door de andere religies slechts fragmentarisch en vertekend en vol van misvattingen wordt doorgegeven. Rozenkruiserdom is "Gnostische transfiguratie", een "fundamentele religie der bevrijding, der zelfkennis en zelfverlossing en Rijckenborgh is haar profeet".

* Dat Rijckenborghs aanspraak ook binnen de intiemste kringen van zijn beweging niet zonder tegenkanting gebleven is, bewijst de *"R + C Gemeenschap (Rosae Crucis)"* die in 1969 als dissidente groep uit de LR is ontstaan. De stichter hiervan is *Henk Leene*, een zoon van Jan van Rijckenborgh. In 1965 werd Henk Leene door zijn vader als diens opvolger benoemd. Rijckenborgh had blijkbaar de bedoeling een regelrechte Rozenkruisdynastie op te bouwen, een soort van op erfopvolging berustend "kalifaat". Belangrijke delen van de LR gemeenschap waren het hiermee niet eens en kwamen in opstand. Zij schaarden zich rond Catharose de Petris en benoemden deze tot Grootmeesteres. De oude Rijckenborgh, zo bevestigen de scheurmakers, zou zich door deze ontwikkeling zeer ongelukkig hebben gevoeld. Voor hij stierf zou hij aan zijn zoon gezegd hebben : "Heel mijn levenswerk is voor niets geweest, zij hebben er niets van begrepen". Een klacht die wij van andere profeten, reformatoren en religiestichters wel eens meer gehoord hebben.

De R + C Gemeenschap (Rosae Crucis) maakte er enerzijds aanspraak op het ware

geestelijke erfgoed van Jan van Rijckenborgh trouw te bewaren, maar keerde zich anderzijds tegen de afhankelijkheid en de autoriteit van eender welke andere groep. Om zich scherp te distanciëren van vroegere esoterische ondernemingen, deed zij in 1972 afstand van de naam Rozenkruis. Zij noemt zich sindsdien de *"Esoterische Gemeenschap Sivas"*. Een stuk grond gelegen in Frankrijk en dat de gemeenschap toebehoort, draagt eveneens de naam Sivas; er bestaat ook een gelijknamige stad in Iran die bekend is om haar polychrome, overwegend roodgroene tapijten met daarop typische Perzische tekeningen. Bovendien verwijst deze nieuwe naamgeving naar de secte van Siva (*Sjiva*) een der vooraanstaande godheden uit het hindoeïsme. Het symbool van deze secte is de cultisch vereerde *Lingam*, het mannelijke lid als zinnebeeld van vruchtbaarheid en kracht. Het rijdier van Siva is de stier *Nandi*. Hijzelf is een ambivalent wezen : hij is zowel de god der vernieling als de heilbrengende heerser van het universum.

Wat er ook met de naamgeving "Sivas" aan de hand mag zijn, vast staat in ieder geval dat deze Orde veel minder streng is georganiseerd dan het Lectorum Rosicrucianum. In principe kan iedereen lid worden.
De eigenlijke dragers van de gemeenschap die in Kassel en in Haarlem eigen tehuizen hebben, noemen zich "gezellen"; dan zijn er nog de "meester-bouwers" en tenslotte de "Roseae Crucis Ridderschap". Doch al deze titels, zo werd ons officieel medegedeeld, houden geen verband met een ambtelijke hiërarchie en drukken slechts "innerlijke ontwikkelingsstadia" uit. In de grond genomen, zo wordt nog beklemtoond, "zijn wij allen gezellen".

Van de middeleeuwse Katharen wordt door de Sivas de idee van de "reinheid" als grondgedachte overgenomen; van de oude Rozenkruisers het principe van de "universele waarheid" en van de ridders van de Graal, het gebod der "Liefde". Dit zijn dan de drie "zuilen" of "levensvlammen" van deze esoterische gemeenschap. Zij ziet zich – evenals het LR – als het hoogtepunt en de voltooiing van het geheel der mystisch-occulte overleveringen van de mensheid. Belangrijker dan het theoretisch onderricht, is het "achtvoudige pad der praktijk", min of meer ontleend aan het boeddhisme. Wie dat pad doorschreden heeft, is een "nieuwe mens", een "Prometheïsche mens" die van nu af opgenomen is in het tijdperk van de Waterman, toebehoort aan de era "Aquaris".

"Het herderstijdperk, het tijdperk van de vissen is voorbij ! Daarom zijn wij ook overtuigd dat de geboorteweeën die voor de wereld en de mensheid pas beginnen, allereerst moeten doorstaan worden door een groep van bewuste, wetende en vooral vernieuwde mensen, willen wij op geestelijk gebied tot de doorbraak van nieuwe waarden komen... Wij staan niet voor de keuze of Katharen of Rozenkruisers of Graalridders of Boeddhisten te worden, maar wij moeten *dat alles in één zijn* ! Wat al deze onze voorgangers zegden, moeten wij tot werkelijkheid laten komen. Dat is onze opgave voor de toekomst." Aldus sprak Henk Leene.

The Book of Law *was Crowley's voornaamste wereldbeschouwelijke geschrift. Het* Liber LXXVII *uit 1943 is er een samenvatting van. De invloed van o.m. Stirner en Nietzsche is onmiskenbaar.*

Liber LXXVII

Z:

"the law of the strong: this is our law and the joy of the world." *AL. II. 21*

"Do what thou wilt shall be the whole of the law." *—AL. I. 40.*

"thou hast no right but to do thy will. Do that, and no other shall say nay." *—AL. I. 42-3.*

"Every man and every woman is a star." *—AL. I. 3.*

There is no god but man.

1. **Man has the right to live by his own law—**
   to live in the way that he wills to do:
   to work as he will:
   to play as he will:
   to rest as he will:
   to die when and how he will.
2. **Man has the the right to eat what he will:**
   to drink what he will:
   to dwell where he will:
   to move as he will on the face of the earth.
3. **Man has the right to think what he will:**
   to speak what he will:
   to write what he will:
   to draw, paint, carve, etch, mould, build as he will:
   to dress as he will.
4. **Man has the right to love as he will:—**
   "take your fill and will of love as ye will, when, where, and with whom ye will." *—AL. I. 51.*
5. **Man has the right to kill those who would thwart these rights.**
   "the slaves shall serve." *—AL. II. 58.*
   "Love is the law, love under will." *—AL. I. 57.*

Aleister Crowley

Austin Osman Spare (1886-1956), lange jaren Crowley's compagnon, brak met hem en stichtte zijn eigen genootschap, de Zos Kia Cultus. *Spare beriep zich op een diep inzicht in en uitzonderlijke revelaties van de oude Egyptische mysteries, in het bijzonder van de Isis-verering. Zijn kracht lag in de visuele kommunikatie, zoals dit zelfportret illustreert.*

Kenners van de godsdienstgeschiedenis mogen in verband met deze onderneming om de verschillende religieuze leerstellingen met elkaar in verbinding te brengen van een "synkretisme" spreken, zoals dat voornamelijk bij de laat-Antieken verbreid was, maar wij vinden het ook terug in de *"antroposofie"* van Steiner en in het inmiddels verdwenen Manicheïsme. Wellicht duidt dit streven er op dat wij intussen inderdaad weer eens op "het einde van een tijdperk" zijn aangekomen.

Overschouwt men de diverse Rozenkruisgroepen dan zijn deze slechts de spreekwoordelijke *top van de ijsberg* die opstijgt uit de meest onderaardse geesteswereld van Europa en Noord-Amerika (voornamelijk Californië). Heel de wereld is bezaaid met konventen, geheime orden en esoterische broeder- en zusterschappen. Over de meeste hiervan bestaat zo goed als geen literatuur en voor zover er al geschriften aanwezig zijn, cirkuleren deze slechts binnen de groep zelf.

Een *niet vooringenomen maar kritisch onderzoek* van deze groepen acht ik om diverse redenen belangrijker dan het zich bezig houden met de meer bekende, over een grotere aanhang beschikkende religieuze groepen en bewegingen. Gelijk of het daarbij gaat om de zogenaamde *"Verenigingskerk"* van de Koreaan Sun Myung Moon of andere "jeugdsekten" zoals b.v. de vroeger voor grote krantekoppen zorgende goeroe Bhagwan Shree Rayneesh. De naar buiten uit amper waarneembare zuigkracht van minder grote en zelfs zeer kleine spirituele orden op ons geestesleven zowel als op de politiek, wordt meestal sterk onderschat. Toch moet men zich hoeden niet te vervallen in de vroegere "wereldsamenzweerderstheorieën" die door hun demagogische primitiviteit dikwijls wetenschappelijke navorsingen van het soort dat wij hier slechts algemeen kunnen aanduiden, in diskrediet hebben gebracht.

Anders dan de vrijmetselaarsbeweging waarover een haast niet meer te overziene literatuur bestaat, zowel van polemische als van apologetische en van zakelijke aard, kan men zeggen dat de Rozenkruisgroepen tot op heden en niettegenstaande enkele opmerkenswaardige pogingen, sterk verwaarloosd werden op het gebied van de geesteswetenschappelijke navorsingen. Er valt op dit vlak nog heel wat werk te verrichten. Wat wij hier brengen heeft enkel de bedoeling een eerste en voorlopige bijdrage te leveren – een verwijzing naar een groot gedeelte nog onontgonnen gebied die op vele punten nog vatbaar is voor uitbreiding en vervollediging. Het gaat hier slechts om de voorlopige voorstudie van een meer omvattend werk dat ik hoop binnen afzienbare tijd te kunnen publiceren.

In het biezonder met betrekking tot de onlangs van Kurt Hübner, Eike Flamberg, Chiara Davanzati en andere binnen- en buitenlandse auteurs ter diskussie gestelde vraag of wij aan het begin van een "postmoderne" periode staan, is het zich verdiepen in de Rozenkruisproblematiek zeker niet zonder belang. Maar ook de bestudering van het nieuwe alchimisme, de feministische heksenbeweging (die vooral in Engeland en Wales schijnt te bloeien), de aan de oud-Keltische traditie der druïden aanknopende *"Bardenbeweging"* en de in 1891 in Frankrijk opgerichte *"Ordre Martiniste"* (zo genoemd naar de esoterische Louis Claude de Saint-

Martin, 1743-1803), kan ons mogelijk hierover belangrijke inzichten doen verwerven. Immers, al deze – op zich wel zeer diverse – groepen en stromingen zijn sterk verbonden met vóórmoderne tradities die voor een belangrijk gedeelte niet enkel teruggaan tot in de middeleeuwen maar zelfs tot in de Oudheid en in de daar voorbijliggende mythische voorgeschiedenis. Daarentegen behoren de vrijmetselaars, niettegenstaande bepaalde archaïsche bestanddelen in hun riten en ceremonieel, veel meer tot de moderne tijd, tot de "geest der moderniteit" met zijn geloof in de Vooruitgang, de ideeën der Franse Revolutie en zijn zij verbonden met de Verlichting. Bepaalde tekens schijnen er op te wijzen dat de vrijmetselarij over haar hoogtepunt heen is en dat zij in de "postmoderne tijd" niet meer haar vroegere rol zal kunnen spelen.

Toch zullen wij ook in verband met de voorgestelde nieuwe woorden zoals "postmoderne" een zekere voorzichtigheid in acht moeten nemen. Nadat men, in een nu bijna ten einde zijnde eeuw, meer dan eens de "nieuwe mens" voorspeld en beloofd had en er zowel op maatschappelijk, als op cultureel, politiek en ideologisch vlak totaal nieuwe ontwerpen naar voor zijn gekomen, zelfs met nieuwe tijdrekeningen (zie Mussolini met zijn fascistische kalender, waarin het jaar 1922 het jaar 1 werd) en men dit alles met veel lawaai en geweld heeft willen doorvoeren, is een zekere skepsis niet onwelgekomen. Meestal immers bleek dit nieuwe slechts een verruwde uitgave te zijn van het oude reeds vroeger bestaande. Zo nieuw is trouwens de genoemde grondige afkeer van en voor het "moderne" nu ook weer niet. Reeds in 1927 publiceerde de Russische filosoof Nikolai A. Berdjajew een boek met als titel *"De Nieuwe Middeleeuwen"* (1) en in 1935 verscheen de Duitse vertaling van Julius Evola's *"Rivolte contro il mondo moderno"*, heruitgegeven onder de titel *"Revolte gegen die moderne Welt"*, bij het Ansata-Verlag, Interlaken in 1982. (2) Ook Herbert Cysarz sprak in zijn in 1848 uitgegeven boek *"Welträtsel im Wort"* over *het einde van de moderne tijd* en dat is dan ook letterlijk de titel van een geschrift uit 1950 van de katholieke theoloog Romano Guardini (1885-1968).

Er is ook nog een ander inzicht dat ons moet behoeden voor het te vroegtijdig invoeren van een begrip waarin sprake is van een "verandering van tijdperk". Immers, de voorbije zo genaamde tijdperkbegrippen als "Middeleeuwen", "Renaissance", "Barok", "Verlichting", "Romantiek", "Moderne Tijdperk", enz. geven ons de indruk van een gesloten, eenvormig geheel, *dat in werkelijkheid nooit bestaan heeft.* De geestesgeschiedenis is nu eenmaal geen machtige stroom die, als het ware voorbestemd door het lot, in één enkele richting naar zijn einde zal stromen. Zij gelijkt eerder op een labyrinth van stromen, versnellingen, watervallen, meren, onderaards vloeiende stromen en bronnen, waarin wij telkens iets kunnen terugvinden van de gelijktijdigheid van het ongelijktijdige : een in elkaar gestrengeld zijn van het nieuwste, het pas voorbije en het oeroude, om zo te zeggen "Eeuwig voorbije". Dikwijls blijkt het allernieuwste veel minder levensvatbaar te zijn dan het *schijnbaar voorbijgestreefde,* het zogenaamd tot afsterven gedoemde.

De middeleeuwen waren niet enkel maar "middeleeuws" en het nieuwe tijdperk was niet alleen maar "nieuw".
Zo is ook onze

(1) Nederlandse vertaling uitgegeven in 1934-35 bij de *Boekengilde Die Poorte,* Antwerpen.

(2) Een Franse editie, *Révolte contre le monde moderne,* verscheen in 1972 bij *Les Editions de l'Homme,* Montréal/Brussel.

Isis Ontsluierd, *pasteltekening van Austin Spare uit 1954.*

moderne tijd niet enkel maar "modern". *Hij bevat nog elementen van het vóórmoderne en ook reeds post-moderne elementen.* Het tijdperk van Voltaire was ook het tijdperk van Rousseau. Tegenover de verlichting stonden de oude Rozenkruisers. Rationalisten die fier waren op hun kritisch bewustzijn lieten zich door avonturiers, charlatans, geestesbezweerders en wonderdokters zoals Cagliostro (1743-1795), de graaf Saint-Germain (alias Aymar markies de Betmar, gestorven in 1784 of 1795) en Frans A. Mesmer (1734-1815) voor de gek houden. Zo zijn ook het vroege socialisme samen met de klassieke nationaal-ekonomie en de romantiek terzelfdertijd op de voorgrond getreden. *De als vader van het moderne rationalisme vereerde Descartes beloofde de Heilige Maagd Maria een bedevaart naar Loretto als dank voor zijn, door haar bemiddeling, gedane ontdekkingen op het gebied van de mathematiek !* Francis Bacon die de experimentele natuurwetenschappen programmatisch heeft vastgelegd en verkondigde dat "weten macht betekende", heeft tevens vrome gebeden geschreven. Isaac Newton die de noodzakelijkheid beklemtoonde van een strenge mechanische natuurverklaring, schreef in het geheim kommentaren bij de *"Geheime openbaringen van Johannes"*. Tot in het diepste van hun hart behoren zelfs de baanbrekers van het modernisme, niet uitsluitend aan het moderne toe. Richard Wagner en Karl Marx waren tijdgenoten en toen het materialisme in de 19de eeuw zijn volle bloei beleefde, ontstond er binnen de Rooms-katholieke Kerk – en dit voor de meesten totaal onverwacht – een vernieuwing van de theologie in de geest van de heilige Thomas van Aquino. In dezelfde tijd dat de eerste hoofdwerken van Darwin en Marx, maar ook Ludwig Büchners atheïstische "bijbel" *"Kraft und Stoff"* verschenen (allen tussen 1855 en 1859), gebeurden in de Pyreneeënstad Lourdes de wonderbare Mariaverschijningen aan Bernadette Soubirous. In 1981 verwaardigt de Madonna zich te veropenbaren aan een viertal kinderen in het plaatsje Medjugorje in Joegoslavië, midden dus in een kommunistisch land waar sinds 1945 het marxisme de leidende ideologische rol vervulde. En, ook dat is dan weer merkwaardig, deze visioenen worden als vanzelfsprekend door de kerkelijke overheid niet op onverdeelde bijval onthaald.

Dit zijn slechts enkele voorbeelden die echter voldoende bewijzen dat elk tijdperk veelvoudiger en inhoudelijk gevariëerder is dan geëtiketteerde tijdperknamen willen doen geloven. Zo zou het ook wel eens kunnen gebeuren dat op zekere dag bewezen wordt dat ook de Rozenkruisers en andere "postmoderne" verschijnselen daarom nog niet absoluut een *"New Age"* hebben ingeleid, maar in het beste geval slechts werken als een *korrektie* op wat men "modern" noemt. Wellicht zijn zij de tegengestelde slingerbeweging tegen een overmatig rationalistisch "verhovaardigde" civilisatie, die voor het geheimzinnige, voor het wonder en de magie alsmaar minder gevoel schijnt te hebben.

Doch dit alles zijn slechts veronderstellingen. Onafhankelijk daarvan en of men het daarmee eens is of niet, blijft toch de opgave bestaan om meer dan dit tot op heden het geval is geweest, deze elitaire groepen, orden, geheime genootschappen, sekten en konventen, *met aandacht te bestuderen.* Temeer daar nu blijkt dat hun geestelijk-politieke invloed op lange termijn onder bepaalde omstandigheden deze van de demokratische massa- of konjunktuurpartijen ver overtreffen kan. Ofschoon zij niet – of nog niet ? – voor artikelen in de pers zorgen, bij opiniepeilingen in het geheel geen rol spelen en in het parlementair mechanisme onzichtbaar blijven, zou het lichtzinnig zijn, hun werkzaamheid te bagatelliseren. Reeds de veelvoudige dwarsverbindingen die de boven aangehaalde vluchtige aanduidingen aan het licht hebben gebracht, moeten de waarnemer tot nadenken stemmen. Wijzen wij er nogmaals op hoeveel dichters, filosofen, politici en andere historische belangrijke personaliteiten, direkt of indirekt, in min of meer nauwe relaties stonden met de Rozenkruisers of aanverwante kringen ! Alles wijst erop dat esoterische groepen ook in de toekomst *een niet onbelangrijke rol in het verloop der gebeurtenissen* zullen spelen.

Wij mogen zelfs aannemen dat in tegenstelling met de toenemende progressieve "openheid", die geen enkel aspekt van ons leven nog onaangeroerd wil laten, er zich *een dialektische tegenbeweging* zal gaan formeren die de grondregel van de "heimelijkheid" – dat wat men eens de *"Arkandiscipline"* van de geheimhouding en de verzwegenheid genoemd heeft – versterkt tot gelding zal willen brengen. Ook dat is iets waarop wij voorbereid moeten zijn, onafhankelijk daarvan, of wij het met deze richting al of niet eens zullen zijn.

Gerd-Klaus KALTENBRUNNER

(Vert. : Frans de Hoon)

De diabolische zegen, een afbeelding uit Eliphas Lévi's manuscript Clés majeures et clavicules de Salomon.

Naturalistische denkers (6) : Alan Watts

Een figuur die zowel in onze reeks naturalistische denkers als in het thema van dit nummer past : *Alan Watts,* beroemd geworden in de turbulente 60-er jaren en zelfs als een der "goeroes" van de hippies te beschouwen, samen met o.m. Leary en Marcuse. Tevens de ideale auteur van de intellektuele, skeptische, maar toch belangstellende lezer die eens een boeiende, goed gestruktureerde uiteenzetting wil lezen over oosterse denkrichtingen. De meeste hedendaagse mystieke literatuur neemt inderdaad de vorm aan van zeer direkte toespraken of vraag-en-antwoord-sessies. Daar is uiteraard niets tegen, maar er is OOK behoefte aan mensen die, wat theoretischer en afstandelijker, iets zinvols en filosofisch verantwoord OVER mystiek kunnen vertellen, zonder je meteen "verlicht" te willen maken.

Of, om je maar mijn besluit al vooraf te geven : Alan Watts is een serieuze, belangrijke figuur in de ideeënwereld, waarvan ik zonder aarzelen stel dat hij een plaats verdient in elk boek over de geschiedenis van de hedendaagse filosofie dat zijn naam waard is. Maar denk dan weer niet dat zo'n "serieuze" denker dan wel wat aan de saaie, zwaarwichtige kant zal zijn. Het tegendeel is waar. Een van de redenen waarom de lektuur van Watts aan te bevelen valt, is de rake, gevatte manier waarop hij soms met één beeld of vergelijking iets kan laten aanvoelen waarvoor anders een bladzijdenlange uiteenzetting zou nodig zijn. Wellicht zal hij, precies omdat hij niet saai genoeg is om ernstig te worden genomen, nog een tijdje moeten wachten om zijn plaats in de handboeken filosofie te krijgen.

EEN HOLISTISCH NATURALISME

Het filosofisch vertrekpunt van Watts is niet verrassend. Zoals elk ekologisme en elke mystiek vertrekt hij van een *totaalvisie* op de werkelijkheid en op de mens daarin. We kunnen zelfs rustig van *pantheïsme* spreken. Het heelal is een systeem dat, door middel van het leven, *bewust* is van zichzelf. De mens is zonder meer een onderdeel van dat proces. Elke poging om hem teveel als een afzonderlijk ding of wezen te zien is een (letterlijk) ego-istische vervorming, waarvoor Watts (o.m.) *het christendom verantwoordelijk stelt.* Maar ook het zielloze monisme van de materialisten wijst hij af. Een ekologische

"Het principe van de scheiding van de geest van het lichaam is slechts een vooroordeel – het ergste van allemaal." Alan Watts (1915-1973) Beeldhouwwerk van Gustav Vigeland, in het Frognerpark, Oslo.